

EUROPEJSKI KOMITET DS. ZAPOBIEGANIA TORTUROM ORAZ NIELUDZKIEMU LUB PONIŻAJĄCEMU TRAKTOWANIU ALBO KARANIU

RAPORT Z WIZYTY AD HOC W POLSCE W 2019 r.

Policjny
Pełnomocnicy
ds. Ochrony
Praw Człowieka

Autorzy:

Dorota Trzaskuś (Szkoła Policji w Słupsku)

Grzegorz Jankowski (Centrum Szkolenia Policji w Legionowie)

Korekta:

Grażyna Szot

Skład i projekt okładki

Marcin Jedynak

Adres redakcji:

76-200 Słupsk, ul. Kilińskiego 42

slupsk.szkolapolicji.gov.pl

05-119 Legionowo, ul. Zegrzyńska 121

csp.edu.pl

SŁUPSK, LEGIONOWO 2021

Szanowni Policjanci i Pracownicy Policji

Polska od dziesięcioleci jest członkiem wielu organizacji międzynarodowych. Jej obecność w gronie państw przywiązujących ogromną wagę do wysokich standardów prawnych, demokratycznych, społecznych i ekonomicznych jest wielkim przywilejem, jednak pociąga za sobą konieczność podejmowania zdecydowanych działań służących ich podnoszeniu i ochronie.

Materiał informacyjny, który oddajemy w Państwa ręce, został przygotowany w celu przypomnienia, jak ważne w naszej codziennej służbie są przestrzeganie i ochrona praw człowieka. Przedstawione w nim informacje, w szczególności wynikające z Raportu Komitetu ds. Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu sporządzonego po wizycie *ad hoc* w Polsce w 2019 r., zapewne przyczynią się do wzmacniania standardów postępowania Policji zawartych w najważniejszych dokumentach międzynarodowych i krajowych.

Policyjni Pełnomocnicy
ds. Ochrony Praw Człowieka

Rada Europy (*ang. Council of Europe*)

- ★ Międzynarodowa organizacja, która powstała 5 maja 1949 r. w wyniku podpisania przez 10 państw (Belgię, Danię, Francję, Holandię, Irlandię, Luksemburg, Norwegię, Szwecję, Wielką Brytanię i Włochy) Statutu Rady Europy. Statut został podpisany w Londynie, dlatego nazywany jest Traktatem Londyńskim.
- ★ Jest wiodącą na kontynencie organizacją praw człowieka. Wszystkie państwa członkowskie przystąpiły do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, aktu prawa międzynarodowego, stworzonego po to, by chronić prawa człowieka, demokrację i rządy prawa. Kojarzona jest przede wszystkim z Europejskim Trybunałem Praw Człowieka, który jest jednym z organów w strukturze Rady Europy.

Członkowie

- ★ Obecnie Rada Europy liczy 47 członków – wszystkie państwa europejskie, oprócz Białorusi, w tym wszystkie państwa Unii Europejskiej.

Państwa założyciele

Belgia, Włochy, Dania, Francja, Holandia, Irlandia, Luksemburg, Norwegia, Szwecja, Wielka Brytania, Włochy

Państwa, które do Rady Europy przystąpiły później

(uporządkowane według kolejności akcesji)

Grecja, Turcja, Islandia, Niemcy, Austria, Cypr, Szwajcaria, Malta, Portugalia, Hiszpania, Liechtenstein, San Marino, Finlandia, Węgry, **Polska**, Bułgaria, Estonia, Litwa, Słowenia, Czechy, Słowacja, Rumunia, Andora, Łotwa, Albania, Mołdawia, Macedonia Północna, Ukraina, Rosja, Chorwacja, Gruzja, Armenia, Azerbejdżan, Bośnia i Hercegowina, Serbia, Czarnogóra

Status obserwatora przy organach Rady Europy mają: Izrael, Japonia, Kanada, Meksyk, Stany Zjednoczone oraz Watykan.

Polska w Radzie

- ★ Na mocy uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 18 grudnia 1991 r. w sprawie przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Rady Europy, Polska stała się w dniu 26 listopada 1991 r. pełnoprawnym jej członkiem.
- ★ Sejm stwierdził, że będzie stać na straży demokracji, wolności i praw obywatelskich, a członkostwo w Radzie Europy jest symbolem trwałych więzi Rzeczypospolitej Polskiej jako suwerennego państwa prawnego i demokratycznego ze wspólnotą państw europejskich

Cel i zakres działalności

- ★ Celem Rady Europy (zgodnie z jej statutem) jest osiągnięcie większej jedności między jej członkami, aby chronić i wcielać w życie ideały i zasady stanowiące ich wspólne dziedzictwo oraz aby ułatwić ich postęp ekonomiczny i społeczny.
- ★ Państwa członkowskie współdziałają w sprawach gospodarczych, społecznych, kulturalnych, naukowych, prawnych i administracyjnych, jak również poprzez **przestrzeganie i rozwój praw człowieka i podstawowych wolności**.
- ★ W zakres kompetencji Rady Europy nie wchodzi sprawy dotyczące obrony narodowej. Członkowie uznają zasadę praworządności oraz zasadę, iż wszystkie osoby pozostające pod jej jurysdykcją korzystają z praw człowieka i podstawowych wolności.
- ★ Odegrała pionierską rolę w walce o zniesienie kary śmierci. Ze zniesienia kary śmierci uczyniła warunek akcesji.
- ★ Działa m.in. na rzecz wzmocnienia praw człowieka, niedyskryminacji i walki z rasizmem, podtrzymywania swobody wypowiedzi, równości płci, ochrony praw dzieci, ochrony różnorodności kulturowej, edukacji w zakresie praw człowieka i demokracji, a także poprzez swoje działania doradcze i obserwatorskie pomaga zagwarantować demokratyczne, wolne i rzetelne wybory na kontynencie.
- ★ Pomaga państwom członkowskim zwalczać korupcję i terroryzm.
- ★ Wszczęła kampanie dotyczące spraw, takich jak: ochrona dzieci, mowa nienawiści w sieci czy prawa Romów, największej mniejszości w Europie.
- ★ Monitoruje postęp w państwach członkowskich osiągnięty w ww. sferach i tworzy zalecenia poprzez ciała monitorujące złożone z niezależnych ekspertów. Ciała monitorujące to m.in. **Europejski Komitet do spraw Zapobiegania Torturom (CPT)**,

Grupa Państw przeciwko Korupcji (GRECO) czy Grupa Ekspertów do Działań przeciwko Handlowi Ludźmi (GRETA).

- ★ Pod jej auspicjami zawarto ponad 200 umów międzynarodowych (tzw. Konwencji Europejskich lub układów częściowych) dotyczących ww. dziedzin.

Siedziba

- ★ Siedzibą Rady Europy jest Strasburg (Francja).
- ★ Głównym budynkiem jest Palais de l'Europe, którego główne wejście jest oflowane flagami państw członkowskich Rady.

Oficjalne języki

- ★ angielski i francuski

Hymn

- ★ Od 1972 r. hymnem europejskim jest fragment *Ody do Radości* z IX Symfonii Beethovena.

Logo

- ★ Jest dwujęzyczne (angielski, francuski). Nie można go tłumaczyć na inne języki ani nie wolno zmieniać jego kształtu, czcionki i koloru.

Flaga Rady Europy

- ★ Na tle niebieskiego nieba gwiazdy uformowane w okrąg symbolizują unię. Liczba gwiazd jest stała – dwanaście. Flaga została oficjalnie ogłoszona w 1955 r., a od 1986 r. zaczęły jej używać instytucje Unii Europejskiej i stała się godłem wspólnot europejskich.

Rada Europy a Rada Europejska i Rada Unii Europejskiej

Rada Europy to organizacja międzynarodowa, która skupia się przede wszystkim na kwestii przestrzegania praw człowieka, a także zajmuje się kwestiami powiązаныmi, dotyczącymi praw mniejszości narodowych, etnicznych itp. Inicjuje akty prawa międzynarodowego z zakresu m.in. kultury, edukacji, mediów czy ochrony środowiska naturalnego

Rada Europejska to instytucja Unii Europejskiej o kluczowym znaczeniu politycznym, która organizuje spotkania szefów państw lub szefów rządów państw członkowskich Unii Europejskiej. Na tych spotkaniach omawiane są bieżące sprawy wymagające zaangażowania najwyższych szczebli decyzyjnych w celu planowania polityki unijnej (bez uchwalania aktów prawnych)

Rada Unii Europejskiej

to główny organ decyzyjny Unii Europejskiej zajmujący się uchwalaniem m.in. rozporządzeń, dyrektyw, decyzji, które następnie są implementowane lub bezpośrednio stosowane w krajach członkowskich

Europejska konwencja o zapobieganiu torturom oraz nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu

- ★ Została otwarta do podpisu w Strasburgu w dniu 26 listopada 1987 r., weszła w życie 1 lutego 1989 r.
- ★ Polska ratyfikowała Konwencję w 1994 r. (obowiązuje od 1 lutego 1995 r.).

Sygnatariusze Konwencji

- ★ Stronami Konwencji są wszystkie (47) państwa członkowskie Rady Europy.
- ★ Komitet Ministrów Rady Europy może zaprosić każde państwo niebędące członkiem Rady Europy do przystąpienia do Konwencji.

Powody opracowania Konwencji

- ★ Zakaz tortur i nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania jest ogólnym standardem międzynarodowym, niemniej jednak społeczność międzynarodowa uznała, że zachodzi potrzeba stosowania szerszych i skuteczniejszych środków, aby wzmocnić ochronę osób pozbawionych wolności i stworzyć jeszcze efektywniejsze mechanizmy kontroli tego zakazu.

EUROPEJSKA KONWENCJA
O ZAPOBIEGANIU TORTUROM ORAZ
NIELUDZKIEMU LUB PONIŻAJĄCEMU
TRAKTOWANIU ALBO KARANIU

- ★ W preambule do Konwencji znajduje się nawiązanie do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 1950 r., a konkretnie do art. 3, który stanowi, że nikt nie będzie poddany torturom ani nieludzkemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu.
- ★ Podpisując Konwencję o zapobieganiu torturom, państwa członkowskie wyraziły przekonanie, że ochrona osób pozbawionych wolności może być wzmocniona środkami pozasądowymi o charakterze zapobiegawczym, poprzez wizytacje.

Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT)

- ★ Został ustanowiony przez Europejską konwencję o zapobieganiu torturom oraz nieludzkemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu (art. 1 Konwencji).
- ★ Nie jest organem śledczym, ale zapewnia pozasądowy mechanizm zapobiegawczy w celu ochrony osób pozbawionych wolności przed torturami i innymi formami złego traktowania.
- ★ Bada, poprzez wizytacje, traktowanie osób pozbawionych wolności w celu wzmocnienia, a w razie potrzeby, ich ochrony przed torturami bądź nieludzkim lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

Członkowie CPT

- ★ Wybierani są na okres czterech lat spośród osób o wysokich kwalifikacjach moralnych, znanych ze swych kompetencji w dziedzinie praw człowieka.
- ★ W skład Komitetu nie może wchodzić więcej niż jeden obywatel tego samego państwa.
- ★ Pełnią swe funkcje we własnym imieniu, powinni być niezależni i bezstronni oraz powinni pozostawać w dyspozycji w celu efektywnego sprawowania funkcji w Komitecie.

System wizyt

- ★ Komitet organizuje wizyty w miejscach, w których znajdują się osoby pozbawione wolności przez władzę publiczną.
- ★ Poza wizytacjami okresowymi (zwykle raz na cztery lata), jeśli jest to konieczne, Komitet może organizować dodatkowe wizyty *ad hoc*.
- ★ Komitet zawiadamia dane państwo, w którym chce złożyć wizytę. Po takim powiadomieniu delegacja Komitetu może w każdym czasie odwiedzić każde miejsce, w którym przebywają osoby pozbawione wolności.
- ★ W Polsce było siedem wizyt Komitetu, w tym jedna *ad hoc*.
- ★ Po przeprowadzeniu wizytacji Komitet sporządza sprawozdanie.

Uprawnienia Komitetu

- ★ Dostęp na terytorium państwa, w którym ma być przeprowadzona wizyta.
- ★ Dostęp do pełnej informacji o miejscach, w których przebywają osoby pozbawione wolności.
- ★ Nieograniczony dostęp do każdego miejsca pozbawienia wolności, włącznie z prawem poruszania się bez ograniczeń wewnątrz takich miejsc (w przypadku Policji miejscami takimi są pomieszczenia przeznaczone dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, pokoje przejściowe, tymczasowe pomieszczenia przejściowe i policyjne izby dziecka).
- ★ Dostęp do wszelkich informacji niezbędnych dla spełnienia przez Komitet jego zadań.
- ★ Przeprowadzanie na osobności rozmów z osobami pozbawionymi wolności.
- ★ Swobodne kontaktowanie się z każdą osobą, która w przekonaniu Komitetu może dostarczyć istotnych informacji.

Upoważnienie dla członka Komitetu

Wzór upoważnienia dla członka CPT wydanego przez Komendanta Głównego Policji podczas wizyty Komitetu w 2019 r.

Tortury¹

- ★ Każde działanie, którym jakiegokolwiek osobie umyślnie zadaje się ostry ból lub cierpienie, fizyczne bądź psychiczne, **w celu** uzyskania od niej lub od osoby trzeciej informacji lub wyznania, **w celu** ukarania jej za czyn popełniony przez nią lub osobę trzecią albo o którego dokonanie jest ona podejrzana, a także **w celu** zastraszenia lub wywarcia nacisku na nią lub trzecią osobę albo **w jakimkolwiek innym celu** wynikającym z wszelkiej formy dyskryminacji, **gdy taki ból lub cierpienie powodowane są przez funkcjonariusza państwowego lub inną osobę występującą w charakterze urzędowym lub z ich polecenia albo za wyraźną lub milczącą zgodą**.
- ★ Określenie powyższe nie obejmuje bólu lub cierpienia wynikających jedynie ze zgodnych z prawem sankcji, nieodłącznie związanych z tymi sankcjami lub wywołanych przez nie przypadkowo.

Traktowanie i karanie niehumanitarne

- ★ To traktowanie, które wywołuje intensywne cierpienie fizyczne lub psychiczne.
- ★ W przypadku niehumanitarnego traktowania stopień dolegliwości jest wyższy niż w przypadku traktowania poniżającego, ale niższy niż w przypadku tortur.

Traktowanie bądź karanie poniżające

- ★ Występuje wówczas, gdy powoduje poczucie strachu i upokorzenia, prowadzące do upodlenia.

¹ Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (Dz.U. 1995 r. Nr 46, poz. 238 ze zm.), art. 1. ust. 1.

Wizyta *ad hoc* Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Niehumanitarnej lub Poniżającej Traktacji albo Karaniu

Termin wizyty

Wizyta została przeprowadzona w dniach 9-16 września 2019 r.

Wizytowane miejsca

Jednostki Policji w Gdańsku, Krakowie, Sopocie i Warszawie.
Areszty śledcze w Gdańsku, Krakowie i Warszawie-Służewcu.

Osoby przeprowadzające wizytację

Mykola Gnatovskyy - przewodniczący Komitetu,
Borys Wódcz - naczelnik wydziału w Sekretariacie Komitetu,
Marika Väli - członek Komitetu,
dwóch tłumaczy.

Wykaz władz krajowych, innych podmiotów i organizacji pozarządowych, z którymi delegacja Komitetu odbyła konsultacje

- ★ Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji - Departament Analiz i Polityki Migracyjnej oraz Departament Porządku Publicznego,

- ★ Komenda Główna Policji,
- ★ Prokuratura Krajowa,
- ★ Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich,
- ★ Helsińska Fundacja Praw Człowieka.

Ustalenia Komitetu w zakresie niewłaściwego traktowania

WAŻNE!

Większość osób zatrzymanych przez Policję, z którymi rozmawiała delegacja Komitetu, stwierdziła, że była traktowana w sposób właściwy.

- ★ Niemniej jednak pojawiły się zarzuty dotyczące fizycznego niewłaściwego traktowania. Dotyczyły one:
 - użycia nadmiernej siły podczas zatrzymania lub bezpośrednio po nim w stosunku do osób, które - według relacji - były już pod kontrolą i nie przeciwstawiły się (lub już nie przeciwstawiły się) zatrzymaniu - silne przyciskanie osoby twarzą do ziemi (lub ściany), klęczenie na osobie, w tym na jej twarzy, nadeptanie na nią, uderzenie otwartą dłońią, kopnięcia lub uderzenia pięścią,
 - stosowania, w sposób bolesny i długotrwały, kajdanek za plecami, podnoszenia za kajdanki i/lub ciągnięcia osoby za kajdanki po ziemi,
 - uderzania otwartą dłońią i w jednym przypadku kopania podczas przesłuchania w komisariacie Policji.

- ★ W kilku przypadkach osoby twierdziły, że w czasie kiedy były zatrzymane przez Policję, grożono im i/lub doszło do obrażania słownego.

Przykładowe przypadki

- ★ Tymczasowo aresztowany stwierdził, że przy zatrzymaniu policjanci użyli wobec niego nadmiernej siły pomimo deklaracji, że nie będzie stawiał oporu. Został przyciśnięty twarzą do ziemi, założono mu kajdanki za plecami i za pomocą kajdanek podniesiono. Po przybyciu do jednostki Policji miał zostać ponownie przyciśnięty twarzą do podłogi przy wysiadaniu z radiowozu. Członek delegacji - specjalista z zakresu medycyny sądowej stwierdził u osoby otarcia, krwiaka i siniaki.
- ★ Zatrzymany w jednostce Policji stwierdził, że przy zatrzymaniu użyto wobec niego nadmiernej siły, pomimo deklaracji niestawiania oporu. Przyciśnięto mu twarz do ziemi, a za plecami założono kajdanki w bardzo bolesny sposób. Został pchnięty na ziemię i kopany przez policjantów w jednostce policyjnej. Członek delegacji - specjalista z zakresu medycyny sądowej stwierdził u osoby otarcia i krwiaki.

Ustalenia Komitetu w zakresie środków służących ochronie przed niewłaściwym traktowaniem

- ★ Utrudniony dostęp osób zatrzymanych do adwokata i lekarza.
- ★ Opóźnienia lub odmowa realizacji prawa powiadomienia osoby trzeciej o zatrzymaniu.
- ★ Brak możliwości w **każdym** przypadku skorzystania z prawa rozmowy z adwokatem na osobności.
- ★ Brak poufności badań lekarskich przeprowadzanych wobec osoby zatrzymanej.
- ★ Nieograniczony dostęp policjantów do dokumentacji lekarskiej dotyczącej osób zatrzymanych.
- ★ Nierzetelne sporządzanie dokumentacji związanej z zatrzymaniem.
- ★ Niewystarczająca praktyka w zakresie przekazywania informacji o prawach osoby zatrzymanej.

O tym należy pamiętać!

- ★ **Zakaz tortur oraz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania jest ZAKAZEM ABSOLUTNYM!**
- ★ **Wszelkie formy niewłaściwego traktowania osób pozbawionych wol-**

ności są niezgodne z prawem i będą odpowiednio karane.

- ★ Unikać niewłaściwego traktowania podczas zatrzymania osób i zapobiegać takiemu traktowaniu.
- ★ Minimalizować użycie siły przy zatrzymaniu i zapobiegać jej nadużyciu.
- ★ Podczas zatrzymania stosować środki przymusu bezpośredniego, w tym techniki używania siły fizycznej, kierując się warunkami, zasadami i przypadkami ich użycia, określonymi w obowiązujących przepisach prawnych.
- ★ Stosując kajdanki zadbać, aby nie były nadmiernie zaciśnięte.
- ★ Zapewnić osobom zatrzymanym pełną informację na temat przysługujących praw, wyjaśniać je również osobom niewładającym językiem polskim.
- ★ Realizować prawo do otrzymania przez osobę zatrzymaną kopii protokołu zatrzymania.
- ★ Realizować prawo do zawiadomienia osoby trzeciej o zatrzymaniu.
- ★ Dokumentować fakt zawiadomienia osoby trzeciej o zatrzymaniu i informować osobę zatrzymaną o fakcie powiadomienia.
- ★ Rzetelnie dokumentować obrażenia zaobserwowane u osób zatrzymanych.

Dodatkowe zalecenia Komitetu

- ★ Osoby zatrzymane (także nieletni) powinny mieć dostęp do adwokata od samego początku pozbawienia wolności.
- ★ W każdym przypadku osoby zatrzymane powinny mieć możliwość korzystania z prawa do rozmowy z adwokatem na osobności.

- ★ Osoby zatrzymane powinny mieć dostęp do lekarza od samego początku pozbawienia wolności (w tym do lekarza wybranego przez siebie).
- ★ Badania lekarskie osób zatrzymanych powinny odbywać się poza zasięgiem słuchu oraz - o ile lekarz nie zarządzi inaczej - poza zasięgiem wzroku funkcjonariuszy Policji.
- ★ Informacje dotyczące zdrowia osób zatrzymanych powinny być przechowywane w sposób zapewniający poufność danych medycznych.

Uwagi końcowe

- ★ Komitet wezwał państwo polskie do podjęcia odpowiednich i zdecydowanych działań na rzecz ochrony osób zatrzymanych przed niewłaściwym traktowaniem.
- ★ Komitet uważa, że jeżeli władze polskie nie podejmą takich działań, to w najbliższej przyszłości ryzyko narażenia osób zatrzymanych przez policję na niewłaściwe traktowanie prawdopodobnie jeszcze wzrośnie.
- ★ Zgodnie z zapisami Europejskiej konwencji o zapobieganiu torturom oraz nieludzkemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, w przypadku gdy państwo-strona uchyla się od współpracy lub odmawia poprawy sytuacji zgodnie z zaleceniami Komitetu, Komitet może podjąć decyzję o wydaniu publicznego oświadczenia w tej sprawie.

Bibliografia

- ★ www.gov.pl
- ★ www.senat.gov.pl
- ★ www.coe.int.pl
- ★ www.rpo.gov.pl
- ★ www.wikipedia.org
- ★ Raport dla Rządu Rzeczypospolitej Polskiej z wizyty Europejskiego Komitetu ds. zapobiegania torturom oraz nieludzkemu lub poniżającemu traktowaniu, albo karaniu (CPT) przeprowadzonej w Polsce w dniach 9-16 września 2019 r., Strassburg, 28 października 2020 r.
- ★ *Europejska konwencja o zapobieganiu torturom oraz nieludzkemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu* (Dz.U. z 1995 r., Nr 46, poz.238 ze zm.)
- ★ Zb. Hołda, *Europejski Komitet Zapobiegania Torturom (z problematyki instytucji kontrolnych w obszarze Rady Europy)*, UMCS 2008.
- ★ A. Kremplewski, *Europejska Konwencja o Zapobieganiu Torturom – nowy mechanizm ochrony praw człowieka*, www.webfabrika.com.pl.

